

Вашуленко Оксана,
*науковий співробітник відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НАУКОВО-ХУДОЖНІМИ ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У тезах проаналізовано особливості опрацювання науково-художніх текстів на уроках літературного читання в початковій школі.

Ключові слова: молодші школярі, урок літературного читання, науково-художній текст, прийоми роботи з текстом.

XXI століття вважають інформаційним, у якому вміння працювати з інформацією належить до найбільш цінних особистісних надбань людини, що дозволяють їй швидко адаптуватися й розвиватися у нестабільному суспільстві. Особливе значення з огляду на це має своєчасне оволодіння молодшими школярами прийомами роботи з пізнавальною літературою, без чого неможливе якісне засвоєння будь-якої писемної інформації.

Таким чином, важливість формування в учнів початкових класів умінь працювати з науково-художніми текстами зростає, оскільки вміння працювати з інформацією в сучасній початковій школі розглядається як особливе завдання. Адже науково-художні й науково-пізнавальні твори є «важливим джерелом формування світогляду учнів, збагачення їхніх знань про історичні події, видатних особистостей, різноманітні відкриття та явища природи» [3, с. 10].

Однак, результати останніх вітчизняних і міжнародних моніторингових досліджень засвідчили тенденцію до погіршення якості читання і розуміння школярами саме науково-художніх, науково-пізнавальних текстів. Висновки, які зроблено після аналізу результатів зазначених досліджень, переконливо довели, що труднощі, пов'язані із сприйманням таких текстів, призводять до негативних наслідків: учні спотворюють формулювання завдань, інструкцій, неправильно розуміють текст математичної задачі, правила чи повідомлення [1; 2; 4]. Вивчення вітчизняної практики шкільного навчання показує, що опрацювання науково-художніх і

науково-пізнавальних текстів викликає труднощі не лише в учнів, але й у педагогів.

У типовій освітній програмі з літературного читання для 3-4 класів змістова лінія **«Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів»** передбачає цілісне сприймання учнями художніх, науково-художніх текстів, їх аналіз, інтерпретацію з використанням літературознавчих понять (практично); формування умінь висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду [5]. Таким чином, сучасна освітня програма з літературного читання спрямовує вчителів на формування у молодших школярів умінь досліджувати побудову і зміст науково-художнього тексту.

Науково-художня література – це особливий вид літератури, який вимагає від учителя додаткової уваги, специфічних прийомів і способів роботи на уроці, урахування рівня розвитку читацьких умінь школярів.

Під час навчання в початковій школі в коло читання молодших школярів, крім художньої літератури, входить і пізнавальна література, яку поділяють на два види: науково-художню і науково-пізнавальну. Науково-пізнавальний твір – це розповідь із пізнавальною інформацією без залучення засобів художньої виразності. Це безсюжетні пізнавальні твори, основним завданням яких є розкриття певної системи знань, прищеплення бажання і навички користуватися доступною довідковою книгою. Натомість у науково-художньому оповіданні пізнавальну інформацію подано з елементами художнього стилю. У такому творі пізнавальна інформація розкривається за допомогою сюжету, характеристики (опису) образів, подій, явищ. За жанровою та тематичною різноманітністю – це оповідання, пізнавальні казки, повісті про явища природи, історичні події, видатних особистостей, відкриття в різних галузях знань.

Робота з пізнавальним твором на уроці має спеціальну мету, яка, звичайно, може варіюватися залежно від специфіки уроку, але завжди передбачає отримання нових знань про дійсність, формування інтересу до природи, науки, розвиток спостережливості тощо. Організуючи роботу з науково-художнім твором доцільно робити акцент на емоційно-образне сприймання пізнавального матеріалу. Опрацьовуючи науково-пізнавальний твір, варто надавати перевагу

мислительній діяльності школярів, яка спрямовується на розуміння зв'язків, засвоєння закономірностей, запам'ятовування пізнавального матеріалу.

Забезпеченню повноцінного сприймання й усвідомлення змісту тексту сприятиме створення відповідної настанови на сприймання твору.

Опрацьовуючи науково-художній твір доцільно активно використовувати переглядове читання, яке, в цьому випадку, забезпечує пошук, вибір потрібної інформації.

Під час опрацювання науково-художніх текстів молодші школярі оволодівають такими вміннями: практично розрізняти такі тексти з-поміж інших видів, самостійно знаходити в них достовірну, науково підтверджену інформацію; розкодувати графічну інформацію, яка міститься в тексті; перетворювати графічну інформацію в текстову; знаходити і розрізняти інформацію природничого, історичного, культурознавчого характеру; пояснювати явища природи, історичні факти, події, співвідносити їх з текстом; здійснювати смисловий аналіз змісту тексту; складати план; висловлювати власне судження щодо змісту тексту [4].

З метою формування зазначених умінь педагогам доцільно використовувати провідні методи і прийоми опрацювання науково-художніх текстів. Зокрема, учитель може запропонувати такі прийоми роботи: визначення теми твору; виокремлення відомої і нової інформації; виявлення сумнівної, недостовірної інформації; знаходження шляхів пошуку достовірних фактів у відповідних джерелах; самостійне формулювання запитань різного рівня осмислення тексту; складання плану; порівняльний аналіз творів різних жанрів на одну тему; літературні ігри; самостійний пошук науково-художніх текстів на запропоновану вчителем тему; знаходження науково-художнього тексту серед різних, запропонованих учителем текстів та доведення правильності свого вибору; підготовка пізнавального матеріалу на певну тему; випуск пізнавального журналу тощо.

Робота вчителя над науково-художнім текстом відбувається в такій послідовності: актуалізація знань учнів про той об'єкт чи явище, про які йтиметься в тексті; підготовка до сприймання тексту; настанова на первинне сприймання твору; читання тексту вчителем (у 3-4 класах учні можуть самостійно ознайомитися з текстом); перевірка первинного сприймання твору школярами; організація

повторного самостійного перечитування твору; керівництво аналітичною діяльністю учнів; організація самоаналізу діяльності та її результатів.

Важливим і визначальним в організації роботи над формуванням у молодших школярів умінь досліджувати і взаємодіяти з науково-художніми текстами є мотиваційне забезпечення освітнього процесу, урахування рівня розвитку читацьких умінь школярів; застосовування доцільно обґрунтованих методів і прийомів, які враховують специфіку опрацювання науково-художніх текстів; формування в учнів загальнопредметних умінь, які є визначальними для смислового сприймання науково-художніх текстів.

Список використаних джерел

1. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. [електронний ресурс] https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf
2. Мартиненко В. О. Смислове читання молодшими школярами науково-художніх текстів. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. С. 332–340.
3. Савченко О. Пізнавальна література — скарбничка знань про світ. *Методичні особливості опрацювання науково-художніх оповідань*. Учитель початкової школи, 2016, № 8, С. 10-13.
4. Санина С.П. Современные зарубежные исследования проблемы понимания текстов младшими школьниками // Современная зарубежная психология. 2016. Том 5. № 3. С. 83-91.
5. Типова освітня програма для учнів 3-4 класів [електронний ресурс] <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.